

**ПРОФЕСІЙНА ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА У ДОСЛІДЖЕННЯХ
ВЧЕНИХ УКРАЇНИ**

***Анотація.** Здійснено аналіз освітніх документів України, зокрема Державної національної програми “Освіта” (“Україна XXI століття”), “Національної доктрини розвитку освіти України”; праць вчених України (І. Зязюна, В. Кременя, Н. Ничкало, Л. Пуховської, Г. Дудки, В. Онищенко) щодо проблем професійної педагогічної освіти, педагогіки праці. Представлено авторське визначення поняття “педагогіка праці”, яке тлумачиться як творче використання спеціалістом сукупності науково-теоретичних знань, умінь і навичок, здобутих впродовж професійної підготовки і практики, адаптацію до професійної діяльності й удосконалення професійних компетенцій в руслі сучасних вимог ринку праці. Виокремлено принципи професійної педагогіки і педагогіки праці, до яких віднесли: випереджальний характер професійної підготовки; неперервність; фундаменталізацію; інтеграцію професійної освіти, науки і виробництва; рівний доступ до здобуття якісної професійної освіти різними категоріями населення; диверсифікацію; регіоналізацію професійної освіти; єдність професійного навчання і виховання, екологізацію, варіативність, індивідуалізацію і диференціацію тощо. Розкрито новітні вимоги до професійної підготовки фахівців педагогічної галузі.*

***Ключові слова:** професійна педагогічна освіта, професійна підготовка, майбутні фахівці, компетентність педагога, педагогіка праці.*

Постановка проблеми. Сучасна професійна педагогічна освіта зазнає радикальних змін, зважаючи на соціальні перетворення в Україні. Адаптація вищої освіти до критеріїв Європейського Союзу потребує розробки нових підходів до побудови професійної підготовки майбутніх фахівців педагогічної галузі. Потреба зумовлена, насамперед, істотними змінами в духовному просторі суспільства й освіти, переходом від традиційного до професійного навчання ґрунтуючись на новітніх освітніх технологіях, методичних принципах, сучасних інтерактивних засобах інформації та комунікації, а також зростанні попиту на фахівців, котрі, крім знань, умінь і навичок, мають соціально-професійні значущі якості та є конкурентоздатними на сучасному ринку праці. Процес реформування сучасної освіти актуалізує проблему дослідження українських вчених у царині професійної педагогічної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі науковці активно досліджують концептуальні проблеми професійної педагогічної освіти, зокрема методологічні основи неперервної професійної освіти (Т. Десятов, В. Кремень, Н. Ничкало, В. Радкевич), сучасні педагогічні технології навчання (В. Балакін, Я. Бельмаз, С. Клепко, С. Сисоєва); стратегії формування професіоналізму (І. Мартиненко, Т. Усатенко, Л. Хомич); післядипломну освіту (В. Биков, В. Олійник); компаративно-педагогічні ідеї (Н. Абашкіна, Н. Авшенюк, Ю. Кіщенко, Н. Лавриченко, М. Лещенко, П. Матвієнко, О. Огієнко, Л. Пуховська), інновації у педагогіці професійної освіти (О. Арламов, В. Беспалько, М. Бургін, В. Загвязинський, І. Якиманська); впровадження компетентнісного підходу в сучасній освіті (О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко); професійну підготовку фахівців у вищій школі (А. Алексюк, В. Бондар) та інші.

Мета статті – висвітлити результати наукових розвідок українських дослідників у контексті професійної педагогічної освіти, педагогіки праці.

Виклад основного матеріалу. Освіта – не сфера економіки, ні навчальний процес, ні його кінцеві цілі, ні його результат, ні його “продукція”, справедливо зазначав академік І. Зязюн, її неможливо порівняти з аналогічними категоріями

економіки. Вона сама по собі є життєво важливою функцією, ключовим сектором і умовою існування суспільства. Без неї немає суспільства. Вона виконує водночас культурні, суспільні, економічні, естетичні, етичні функції. У ній зацікавлені суспільство в цілому і його різні сектори, вони гостро її потребують. Вона забезпечує і спадковість у суспільстві, й передачу досвіду, нагромадженого людством за всю історію, передає знання, створює ноу-хау і необхідні норми, а також досвід нових пошуків і досягнень у культурі, техніці, технології. Вона відтворює й розвиває потенціал, який дозволяє суспільству рухатися вперед, прогресувати, оновлюватися, змінюватися [2, с. 491]. Найважливіші напрями розвитку, вдосконалення та реформування освіти задекларовані у державних документах України, які ми проаналізуємо.

У Державній національній програмі “Освіта” (“Україна XXI століття”) акцентовано, що одним із принципів її реалізації є неперервність, яка відкриває можливість для постійного поглиблення загальноосвітньої і фахової підготовки, досягнення цілісності та наступності у навчанні та вихованні; перетворення набуття освіти упродовж всього життя людини. Визначено основний напрям створення умов для підготовки нової генерації педагогічних кадрів, здатних на практиці впроваджувати у життя особистісно орієнтовану систему навчання і виховання на засадах гуманістичної педагогіки, підвищення їхнього професіоналізму та майстерності [7].

Для досягнення заявлених принципів національної програми необхідний пошук нових моделей інноваційних підходів і концепцій, покликаних сприяти цілісному та гармонійному розвитку особистості, створенню сприятливих умов для її формування, проголошуючи гуманізм основою побудови своєї наукової парадигми.

У “Національній доктрині розвитку освіти України” зазначено, що підготовка педагогічних фахівців, їхнє професійне вдосконалення – важлива умова модернізації освіти. Для підтримки та підвищення їхньої відповідальності за якість професійної діяльності держава забезпечує:

- розробку та вдосконалення нормативно-правової бази професійної діяльності педагогічних фахівців;
- прогнозування та задоволення потреб суспільства та потреб ринку праці в зазначених фахівцях;
- розвиток конкурентоспроможної системи навчальних закладів, у яких проводиться підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації педагогічних фахівців;
- розробку та запровадження державних стандартів педагогічної освіти різних освітньо-кваліфікаційних рівнів і державних стандартів післядипломної освіти;
- опанування педагогічними фахівцями сучасних інформаційних технологій;
- періодичне оновлення і взаємоузгодження змісту підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних фахівців;
- впровадження системи цільового державного фінансування підготовки педагогічних фахівців та їхнє професійне вдосконалення;
- покращення системи мотивації професійного зростання та вдосконалення фахового рівня педагогічних фахівців, можливість вивчення іноземних мов та інше [8].

Перелічені чинники надзвичайно важливі для професійно педагогічної освіти, яка спрямовує свій курс на світові зразки інноваційного, гуманістичного, прогресивного типу. Наголосимо, що метою системи професійної освіти є підготовка кваліфікованих спеціалістів через створення умов для розвитку та самореалізації кожної особистості.

В. Кремень зазначає – сфера освіти, що найбільшою мірою характеризує рівень розвитку людини, стає загальнонаціональним пріоритетом у все більшій кількості країн світу. І тому, першим завданням нашої держави має стати утвердження і в громадській думці, і в суспільній практиці справжньої пріоритетності сфери освіти, як необхідної умови національного розвитку та національної безпеки. Нам потрібно згуртувати українську націю навколо проблем освіти, об'єднати зусилля не лише освітян, а й усього суспільства. Другим ключовим завданням має стати модернізація освіти відповідно до викликів XXI століття і вимог української державності [3, с. 12].

Відродження й інтенсивний розвиток педагогології – науки, що вивчає особливості формування особистості вчителя-викладача та його професію, розкриті у наукових дослідженнях академіка Н. Нічкало, де відзначено, що в Україні значно посилилася увага до цілісного вивчення проблем вчителя, про що свідчать багатоаспектні педагогологічні напрацювання в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України. Аналізуючи міжнародний досвід у сфері педагогології, академік зосереджує увагу на працях польських вчених, дослідження яких розпочалося у 30-ті роки минулого століття і у 80-х роках набуло динамічного розвитку [4]. Наукові пошуки зазначеної галузі надзвичайно важливі у XXI столітті, так, як професійні функції вчителя-викладача, його компетентність, професійна ідентичність залежать від концепції підготовки майбутнього фахівця/продовж навчання.

Традиційні підходи до професійного навчання не витримують конкуренції із сьогоденними вимогами, які ставить перед молодим фахівцем ринок праці та суспільно-політичні потреби реалізації фахівця як особистості. Високий рівень конкурентоспроможності майбутніх фахівців у педагогічній царині сприяють інноваційним підходам процесу підготовки спеціалістів у вищій школі та визначенню фахових компетенцій.

Серед науковців продовжуються гострі дискусії щодо обґрунтування сукупності компетентностей педагога у структурі стандартів його професійної підготовки й діяльності. Л. Пуховська наголошує, компетентності мають бути сформовані на високому рівні й широко простежуватись фаховими характеристиками педагога на різних етапах професійної кар'єри. Водночас вони мають базуватися на принципах взаємозв'язку теорії і практики та орієнтуватися на розвиток здатності критично осмислювати власний та педагогічний досвід інших країн.

Зміст освіти розглядається, як основний інструмент трансформації національних систем освіти, включаючи педагогічну, та компетентнісні засади. Відбувається відхід від усталеної практики структурування змісту на основі предметного принципу, який передбачає відповідність структури змісту освіти структурі галузей наукових знань. За компетентнісного підходу зміст освіти починає розглядатися не шляхом конкретизації кількості навчальних предметів (так зване “регулювання входу”), а через визначення результатів (“регулювання виходу”), які планується отримати на національному рівні [9, с. 10]. Таким чином, відбуваються зміни у змісті навчання, воно спрямовується на конструктивну професійну діяльність, на підвищення якості та фундаменталізацію освіти особистості майбутнього фахівця.

Особливої уваги для нашого наукового пошуку мають результати дослідження Г. Дудки, яка вважає, що одним із інноваційних процесів професійної педагогічної освіти є розроблення методологічних і теоретичних засад фундаменталізації освіти. Фундаменталізація освіти – важливий компонент перспективної системи освіти, спрямованої на її випереджувальний характер і розвиток творчих здібностей людини.

Фундаменталізація освіти є не лише однією з вимог, а й стратегічним напрямом розвитку сучасної професійної освіти, спрямованим на розвиток творчих здібностей особистості, забезпечення оптимальних умов для розвитку наукового мислення,

створення внутрішньої потреби саморозвитку і самоосвіти майбутніх фахівців, що сприяє цілісному сприйняттю навколишнього світу й особистісному розвитку студентів, адаптації у швидкозмінних соціально-економічних і технологічних умовах [1, с. 504].

Свій внесок у наукові розробки фундаменталізації сучасної теоретичної педагогіки зробив В. Онищенко, який переконаний, що в час світової тенденції зміни основної парадигми освіти необхідна розробка нових фундаментальних педагогічних ідей, зокрема, ідей і принципів особистісно орієнтованого ноологічного цілеспрямування. Основоположні педагогічні ідеї у спорідненості категорій і категоріальних структур спроможні тематизувати і концептуалізувати фундаментальні педагогічні теорії, здатні прислужити системі освіти особистісно орієнтованого цілеспрямування. У цих теоріях розкривається багатоваріантна взаємодія між суб'єктом навчання і навчальною системою, покликаною забезпечити формування у суб'єкта (учня, студента, молодого людини) необхідних загальнокультурних, духовно-розумних, морально-духовних, духовно-естетичних, психофізичних, психологічних, професійних і ноологічних аспектів. Сукупність таких культурно-духовних і науково-педагогічних чинників складає ноологічну концептуальну модель майбутнього спеціаліста і громадянина суспільства [6, с. 17].

Для забезпечення взаємодії між суб'єктом навчання і навчальною системою, яка готує майбутнього спеціаліста, професійна педагогічна освіта органічно пов'язана із педагогікою праці тощо. На нашу думку, педагогіка праці це творче використання спеціалістом сукупності науково-теоретичних знань, умінь і навичок, здобутих впродовж професійної підготовки і практики, адаптація до професійної діяльності й удосконалення професійних компетенцій в руслі сучасних вимог ринку праці.

Водночас зазначимо, що на сьогодні в українському науковому просторі незначна чисельність досліджень цілісного характеру, які б висвітлювали розвиток педагогіки праці як окремої субдисципліни педагогіки, трансформацію поняття праці у філософському, соціально-культурному, психолого-педагогічному контексті, її місце серед гуманітарних знань, її вплив на формування спеціалізацій у педагогічній професійній освіті минулого і сучасності.

Вагомими є наукові розвідки академіка Н. Ничкало, у яких представлені проблеми розвитку професійної освіти з позиції педагогіки праці: “Професійна педагогіка і педагогіка праці: проблеми взаємозв'язку в умовах ринкової економіки”, “Професійна педагогіка і психопедагогіка праці у діалектичному взаємозв'язку”, “Медіальна педагогіка в системі педагогічних наук”, “Професійна педагогіка у контексті розвитку людського капіталу”, “Філософія освіти і педагогіка праці в науковій діяльності професора Зигмунта Вятровського”. Названі роботи переконливо засвідчують професійний науковий інтерес до питань розвитку педагогічних субдисциплін, їх вплив на удосконалення, оновлення, урізноманітнення підходів до професійної педагогічної освіти загалом.

Педагогіка праці і професійна педагогіка обґрунтовують такі принципи професійної освіти: випереджальний характер професійної підготовки; неперервність; фундаменталізація; інтеграція професійної освіти, науки і виробництва; рівний доступ до здобуття якісної професійної освіти різними категоріями населення; гнучкість і взаємозв'язок процесу професійного навчання з реструктуризацією та подальшим розвитком економіки і зайнятості населення, розвитком різних форм власності; диверсифікація; регіоналізація професійної освіти; поєднання загальноосвітньої і професійної підготовки; єдність професійного навчання і виховання, екологізація, варіативність, індивідуалізація і диференціація [5, с. 49].

Окресленні чинники цілком відповідають потребам суспільства та ринку праці, відіграють провідну роль у гуманітарному розвитку особистості, оскільки дозволяють сформувати в кожній людині здатність швидко адаптуватися до сучасних соціально-економічних реалій та забезпечувати собі належну якість життя.

Висновки. Отже, підводячи підсумки стислому аналізу задекларованого питання, зазначимо, що українська наука і практика потребують розширення та збільшення уваги дослідників до проблеми професійної педагогічної освіти та педагогіки праці. Оскільки Україна чітко визначила орієнтир на входження в освітній і науковий простір Європи, здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог і наполегливіше працює над практичним приєднанням до Болонського процесу.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у ґрунтовному дослідженні проблеми професійної педагогічної освіти та педагогіки праці у роботах польських науковців.

Список використаної літератури

1. Дудка Г. Класифікація наук в контексті фундаменталізації сучасної освіти / Г. Дудка // Розвиток педагогічних наук в Україні і Польщі на початку XXI століття : збірник наукових праць. — Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А., 2011. — С. 504—511.
2. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії : монографія / І. А. Зязюн. — Київ ; Черкаси : Вид. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. — 608 с.
3. Кремень В. Поступ до нової філософії освіти в Україні / В. Кремень // Розвиток педагогічних наук в Україні і Польщі на початку XXI століття : збірник наукових праць. — Черкаси : Видавець Чабаненко Ю. А., 2011. — С. 11—21.
4. Ничкало Н. Педевтологічні пошуки – актуальний науковий напрям / Н. Ничкало // Педагогічна майстерність як система професійно-мистецьких компетентностей / Матеріали звіт. наук. конф. ШООД НАПН України за 2009 р. — К. : [б. в.], 2010. — С. 14—17.
5. Ничкало Н. Г. Професійна педагогіка і психопедагогіка праці у діалектичному взаємозв'язку / Н. Г. Ничкало // Проблеми та тенденції розвитку педагогічної освіти. — 2013. — № 2. — С. 42—53.
6. Онищенко В. Д. Фундаментальні педагогічні теорії : монографія / Василь Денисович Онищенко. — Львів : Норма, 2014. — 356 с.
7. Про Державну національну програму “Освіта” (“Україна XXI століття”) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF>. — Назва з контейнера.
8. Про Національну доктрину розвитку освіти [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>. — Назва з контейнера.
9. Пуховська Л. П. Стандарти педагогічної освіти : наукова дискусія західних учених / Л. П. Пуховська // Таврійський вісник освіти. — 2013. — № 4 (44). — С. 10—18.

С. Я. Козут

Профессиональное педагогическое образование в исследованиях ученых Украины

Аннотация. *Осуществлен анализ образовательных документов Украины, в частности Государственной национальной программы “Образование” (“Украина XXI столетие”), “Национальной доктрины развития образования Украины; трудов учёных Украины (И. Зязюн, В. Кремень, Н. Ничкало, Л. Пуховская, Г. Дудка, В. Онищенко) по проблемам профессионального педагогического образования, педагогики труда. Понятие “педагогика труда” представлено в авторском толковании – как творческое использование специалистом совокупности научно-теоретических знаний, умений и навыков, приобретённых в течение профессионального образования и практики, адаптации к профессиональной деятельности и усовершенствованию профессиональных компетенций в соответствии с требованиями современного рынка труда. Выделены принципы профессиональной педагогики и педагогики труда: опережающий характер профессиональной подготовки; непрерывность; интеграция профессионального образования, науки и производства; равный доступ к получению качественного профессионального образования различными категориями населения; диверсификация; регионализация профессионального образования; гибкость и взаимосвязь*

процесса профессионального обучения с реструктуризацией и развитием экономики и занятости населения, развитием различных форм собственности; единство профессионального обучения и воспитания, вариативность, индивидуализация и дифференциация. Раскрыты новейшие требования к профессиональной подготовке специалистов педагогической отрасли.

Ключевые слова: профессиональное педагогическое образование, профессиональная подготовка, будущие специалисты, компетентность педагога, педагогика труда.

S. Kohut

Professional pedagogical education in researches of scientists of Ukraine

Summary. The author analyses educational documents of Ukraine, namely: the State National Program of "Education" ("Ukraine of the XXI century"), "the National Doctrine of the Development of Education in Ukraine", works of Ukrainian scientists (I. Zyazyun, V. Kremen, N. Nichkalo, L. Pukhovska, H. Dudka, V. Onyshchenko) on the problems of professional education, pedagogy of labour etc. The concept of "pedagogy of labor" is presented in the author's interpretation as a creative usage of a set of scientific and theoretical knowledge and skills by a specialist (a qualified pedagogue or a teacher) gained during his/her training course and teaching practice in the profession and the adaptation of professional competence in accordance with the requirements of the modern labor market. The principles of professional pedagogy and pedagogy of labor are highlighted. They are as follows: anticipatory training; continuity; fundamentalization; integration of professional education, science and industry; equal access of various categories of the population to qualitative professional training; diversification; flexibility of professional training in accordance with restructuring and development of the economy and employment in regions, unity of professional training and education, ecological thinking, variation, individualization and differentiation. The latest requirements to pedagogical experts' training are considered.

Keywords: professional pedagogical education, professional training, future professionals, teacher's competence, pedagogy of labor.